

Palsojen sulaminen ja metsärajan nousu kertovat ihmisille ilmastonmuutoksesta pohjoisessa

Palsojen sulaminen nousi keskeisimmäksi havainnoksi, kun Utsjoen ja Enontekiön asukkailta ja kävijöiltä kysyttiin ympäristön ja luonnon muutoksesta. Myös mäntyjen ja haapojen leviäminen pohjoisemmaksi tai ylemmäs tunturiin mainittiin vastauksissa usein. Nämä havainnot liittyvät selvästi ilmastonmuutosmallien ennustamiin muutoksiin, mutta kansalaisten havaitsema tuulisuuden lisääntyminen ei malleissa näy.

EU-rahoitteisessa MountResilience-hankkeessa vuodenvaihteessa 2024-2025 tehtyyn kyselyyn tuli Utsjoelta ja Enontekiöltä yhteensä 161 vastausta. Vastaajilla oli mahdollisuus merkitä muutoksia kartalle ja karttamerkintöjä kertyi 223. Lisäksi vastaajat kertoivat 58 sellaisesta muutoksesta, joita ei voinut merkitä kartalle. Enontekiöllä karttamerkintöjä kertyi paljon Kilpisjärven ja Hetan alueille, mutta myös Pöyrisjärven seudulle ja Pallas-Yllästunturin kansallispuiston pohjoisosaan. Utsjoella merkinnät keskittyivät kunnan keskiosiin.

Enontekiöllä metsärajan nousupaikkoina mainittiin erityisesti Ounastunturin seutu sekä vyöhyke Kilpisjärven ja Karesuvannon välillä, missä männyn lisäksi haapa leviää. Pallas-Yllästunturin kansallispuiston tuntumassa pelättiin paljakoiden katoamista.

Jäätilanteen muutos keräsi paljon merkintöjä muun muassa Ounasjärveltä ja Kilpisjärveltä. Enontekiöllä jääladun teon todettiin joinain talvina jääneen todella myöhäiseen ja kauden lyhentyneen myös kevättalvella. Myös Utsjoella jääpeitteen huonontuminen ja sen myötä kelkkailun vaikeutuminen nähtiin kasvavana ongelmana. Kevojokea, Utsjokea ja Vetsijokea pidettiin jo sellaisina paikkoina, joiden jäälle ei ole asiaa ja Tenon jääpeitteen käyttäytymistä pidettiin ”kummallisena”. Utsjoesta sanottiin, että siellä ”ihmisiä tippuu jäihin”. Liikennettä on sen myötä siirtynyt rannoille. Lisäksi muuttuneiden olosuhteiden nähtiin vaikuttavan muun muassa ihmisten hyvinvointiin.

Monessa merkinnässä mainittiin poikkeuksellisen paksusta lumipeitteestä sekä siitä, että kun lunta sataa, sitä tulee paljon kerralla. Talvisen lämpötilan vaihtelusta kuvaava esimerkki annettiin Leppäjärveltä: tammi-helmikuussa 2025 lämpötila vaihteli -30 ja +4 asteen välillä kahden viikon sisällä, ja tämä toistui kahdesti.

Kalasto muuttuu

Eläimiin liittyvät havainnot koskivat etenkin kaloja. Tietävästi Suomen pohjoisin lahnahavainto Ropinsalmelta vuodelta 2024 merkittiin kartalle. Harjuksen ja taimenen väheneminen ja hauen ja ahvenen runsastuminen havaittiin esimerkiksi Peltovuoman tienoilla ja Utsjoen Vetsijärvessä. Myös Tenon kalaston muutos luonnollisesti mainittiin ja lämpimän veden arveltiin haittaavan kaloja. Muusta eläimistöstä mainittiin ainoastaan eteläisten perhoslajien leviäminen Kilpisjärvelle sekä käpytikka, jota pidettiin uutena tulokkaana Utsjoella.

Sekä Enontekiöllä että Utsjoella lumisuuden muutosten ja jäkälän määrän vähentymisen nähtiin vaikuttavan etenkin poronhoitoon ja porojen lisäruokinnan tarpeeseen. Lumisuuden muutosten nähtiin vaikuttavan myös matkailu- ja virkistyskäyttöön. Yhdessä Enontekiötä koskevassa kommentissa todettiin, että ”vapaalaskussa ja talviretkeilyssä oltava entistäkin tarkempina, vanhat tutut paikat ja ajankohdat eivät enää toimi”.

Utsjoen hillapaikat vähentyneet

Utsjoella palsojen sulaminen ja hillapaikkojen katoaminen saivat ylivoimaisesti eniten mainintoja. Vaikka heikentynyt hillasato liitettiin erityisesti palsojen sulamiseen, nähtiin sadon heikenneen muuallakin.

Etenkin Utsjoella kuivuus ja sen myötä esimerkiksi kulkemisen ja rantautumisen hankaluus, kalastus ja sienten vähyys huolettivat. Osin kuivuus liitettiin poikkeuksellisen kuivaan kesään 2024, mutta havaintoja oli tehty pidemmältäkin ajalta. Paljaiden tuntureiden katsottiin pusikoituneen ja männyn rajan nousu oli havaittu selvästi. Mittarituhuostakin oltiin huolissaan.

Tuulisuus mainittiin useimmin sellaisissa havainnoissa, joita ei voinut merkitä kartalle. Ilmastomallit eivät tuulisuuden lisääntymistä havaitse, mutta kansalaiset ovat arjessaan havainneet tuulten lisääntymisen. Myös tuulten suuntien muutokset näkyvät vastauksissa. Näillä muutoksilla on ollut konkreettisia vaikutuksia vesillä liikkumiseen ja sen myötä matkailu- ja kalastuselinkeinoon.

MountResilience-hankkeessa kehitetään yhdessä kuntien kanssa tämän kyselyn pohjalta pysyvämpää osallistavaa havaintojärjestelmää, jonka avulla luonnossa liikkujat voisivat ilmoittaa toisilleen vallitsevista olosuhteista tai vaaranpaikoista. Lisäksi esimerkiksi poronhoitajat voisivat viestiä muille kulkijoille porojen olinpaikoista ja matkailuyrittäjät kerätä asiakkailtaan kokemuksia kartalle. Myös kunnan toimijat voisivat informoida luonnossa kulkijoita.

Lisätietoja:

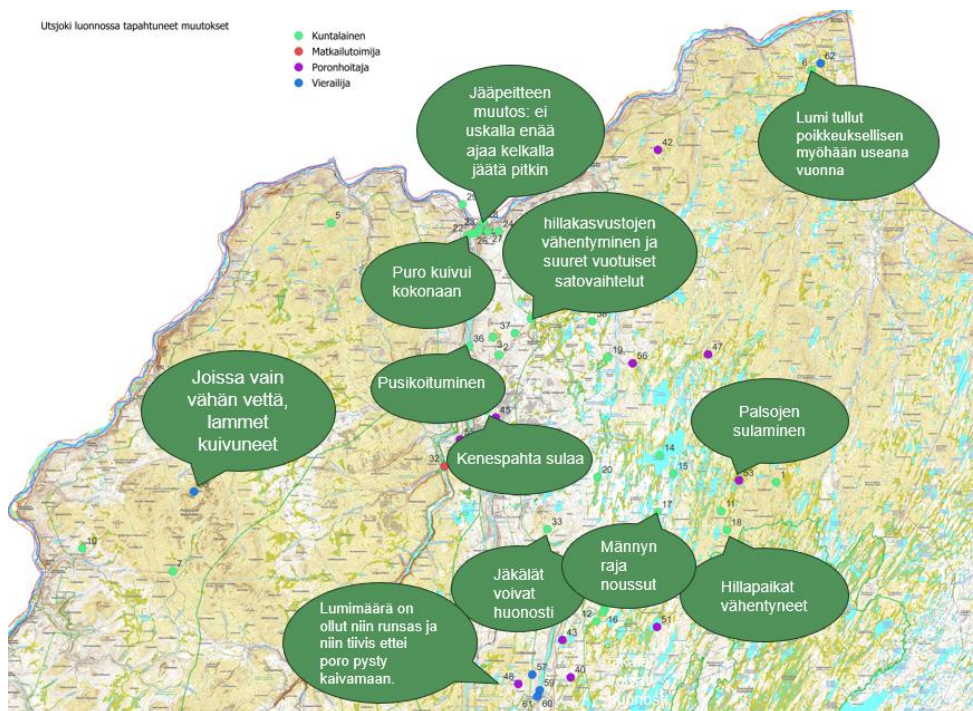
Seija Tuulentie, seija.tuulentie@luke.fi; +358295324438

Taru Rikkonen, taru.rikkonen@luke.fi; +358295322101

Kuvamateriaalia:

Utsjoki luonnossa tapahtuneet muutokset

- Kuntalainen
- Matkailutoimija
- Poronhoitaja
- Vierailija

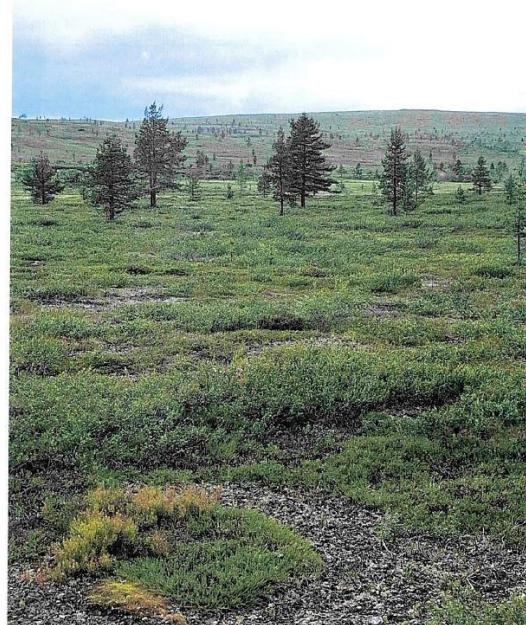

Esimerkkejä luonnossa tapahtuneiden muutosten havainnoista Utsjoella.

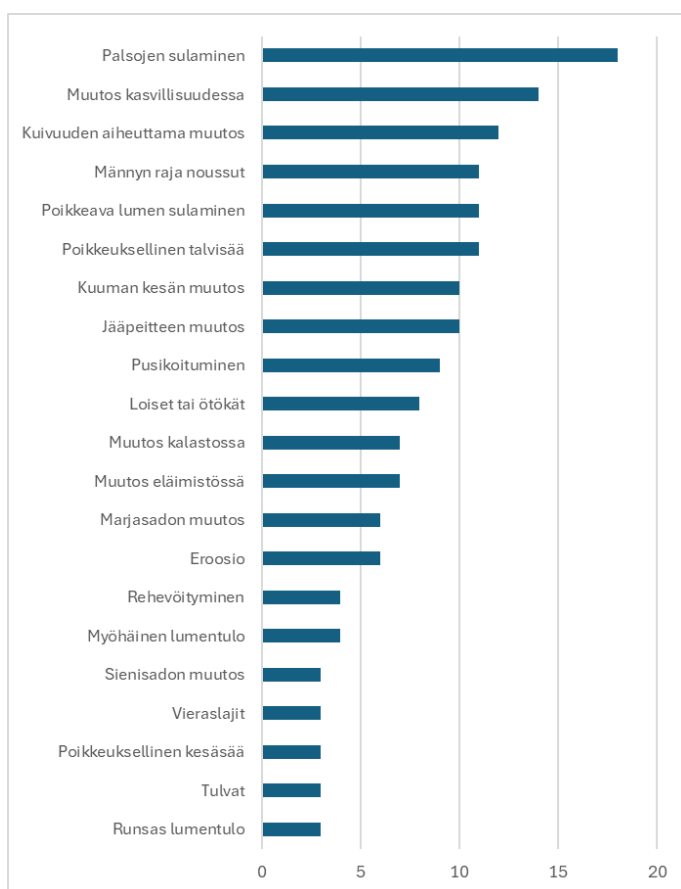

- Kuntalainen
- Matkailutoimija
- Poronhoitaja
- Vierailija

Esimerkkejä luonnossa tapahtuneiden muutosten havainnoista Enontekiöllä.

Keräsimme kyselyssä myös kuvia haivannollistamaan muutoksia. Tässä kuvaparissa Ounastunturin rinnettä Enontekiöllä, vasemmalla 1970-luvulla ja oikealla 2024 osoittamaan muutoksia puurajan noususta. Kuvat: Juha Mähönen.

Kyselyssä mainintoja saaneet muutoshavainnot suuruusjärjestyksessä.